

**ICHKI KASALLIKLAR: TIBBIYOTDAGI MUAMMOLAR VA
YONDASHUVLAR**

Ne'matova Gulnigor Yahyobek qizi

Kokand University Andijon filiali Tibbiyot fakulteti

Davolash ishi yo'nalishi 24_07 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ichki kasalliklar, jumladan, yurak-qon tomir tizimi, qandli diabet, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, jigar va buyrak kasalliklari, ovqat hazm qilish tizimi va endokrin tizim kasalliklari tahlil qilinadi. Maqola ichki kasalliklarning tarqalish omillari, diagnostika usullari va zamonaviy davolash yondashuvlari haqida ma'lumot beradi. Maqsad – ichki kasalliklar bo'yicha dolzarb muammolarni yoritish, mavjud diagnostika va davolash usullarini ko'rib chiqish hamda sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini oshirish yo'llarini taklif qilish. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ichki kasalliklarning erta tashxisi va to'g'ri davolash orqali ularga qarshi samarali kurashish mumkin. Maqolada, shuningdek, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, tibbiy xodimlar malakasini oshirish va aholining tibbiy savodxonligini yuksaltirish zarurligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Ichki kasalliklar, yurak-qon tomir tizimi, qandli diabet, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, jigar kasalliklari, buyrak kasalliklari, ovqat hazm qilish tizimi, endokrin tizim kasalliklari, diagnostika, davolash.

Ichki kasalliklar (internal medicine) — bu odam organizmining ichki tizimlariga, xususan, yurak-qon tomir, nafas olish, ovqat hazm qilish, endokrin, buyrak, qon va immun tizimlariga oid kasalliklarni aniqlash, ularni davolash va profilaktika qilish bilan shug'ullanuvchi keng qamrovli tibbiyot sohasi hisoblanadi. Ushbu yo'nalish terapevtik amaliyotning markaziy qismini tashkil etadi va tibbiy ko'makning birlamchi bo'g'inida eng ko'p murojaat qilinadigan kasallik turlarini o'z ichiga oladi. So'nggi yillarda ichki kasalliklarning tarqalish sur'ati ortib borayotgani

kuzatilmoqda. Xususan, yurak ishemik kasalligi, arterial gipertoniya, qandli diabet, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SO'OKK) va surunkali gepatitlar kabi kasalliklar dunyo bo'yicha kasallanish va o'lim ko'rsatkichlarida yetakchi o'rinlarni egallamoqda. Bunda atrof-muhit omillari, noto'g'ri turmush tarzi, stress va genetik moyillik muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada ichki kasalliklarning eng ko'p uchraydigan shakllari, ularning etiologiyasi, klinik kechishi, diagnostikasi va davolash usullari zamonaviy tibbiy adabiyotlar asosida yoritiladi. Shuningdek, ushbu kasalliklarning profilaktikasi va sog'liqni saqlash tizimidagi dolzarb muammolar bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Adabiyotlar sharxi. Ichki kasalliklar bo'yicha ilmiy izlanishlar uzoq yillardan buyon jahon tibbiyotida asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy manbalar ichki kasalliklarning etiopatogenezi, klinik manzarasini, diagnostik va terapevtik yondashuvlarini chuqur o'rganishga qaratilgan. Xususan, Amerika Ichki Kasalliklar Kollejining (ACP), Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining (JSST) va boshqa yetakchi ilmiy markazlarning nashrlari ushbu sohada muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, masalan, arterial gipertoniya va yurak ishemik kasalligi, ko'plab klinik tadqiqotlarda o'rganilgan. 2021-yilgi "The Lancet" jurnalida e'lon qilingan tadqiqotga ko'ra, yurak-qon tomir kasalliklarining tarqalishi rivojlanayotgan mamlakatlarda tez sur'atlar bilan ortib bormoqda. Shunga o'xshash tarzda, 2020-yilda "New England Journal of Medicine" da nashr etilgan maqolada 2-tip qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda metabolik sindrom va yurak-qon tomir muammolari o'rtasidagi bog'liqlik chuqur tahlil etilgan. O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimida ham ichki kasalliklar masalasi dolzarb sanaladi. Respublika ixtisoslashtirilgan terapiya markazining ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda yurak, jigar, buyrak va o'pka faoliyatidagi buzilishlar bilan kasallanish ko'rsatkichlari ortib bormoqda. Ayni paytda milliy va xalqaro darajadagi hamkorlik asosida amalga oshirilayotgan klinik tadqiqotlar ushbu kasalliklar diagnostikasi va davosida yangi yondashuvlarni shakllantirmoqda. Adabiyotlar sharhi ichki kasalliklarning turli yo'nalishlari bo'yicha ilmiy asoslangan ma'lumotlar mavjudligini ko'rsatadi. Shu

bilan birga, ayrim kasalliklar, xususan, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, gepatitlar va metabolik sindrom bilan bog'liq holatlar bo'yicha yana ko'proq mahalliy statistik ma'lumotlar va tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, ayniqsa, arterial gipertoniya va yurak ishemik kasalligi, ichki kasalliklar ichida eng ko'p uchraydigan va o'linga olib keluvchi omillar sirasiga kiradi. Arterial gipertoniya ko'plab holatlarda bebelgi kechib, yurak yetishmovchiligi, insult va infarktga olib kelishi mumkin. Uning asosiy sabablari orasida stress, noto'g'ri ovqatlanish, irsiyat, semirish va jismoniy harakatsizlik mavjud. Diagnostikada arterial bosimni muntazam o'lchash, EKG, echokardiografiya va qon tahlillari muhim rol o'ynaydi. Davolashda esa hayot tarzini o'zgartirish, antihipertenziv dorilar, aspirin, statinlar qo'llaniladi.

Qandli diabet Qandli diabet — bu uglevod almashinuvining buzilishi bilan kechuvchi xronik kasallik bo'lib, 1-tip (insulin defitsitli) va 2-tip (insulin rezistentli) shakllari mavjud. 2-tip diabet asosan semizlik, gipodinamiya va noto'g'ri ovqatlanish bilan bog'liq. Kasallik boshlanishida bemorlar ko'pincha chanqash, tez-tez siyish, charchoq va tana vaznining kamayishi kabi belgilar bilan murojaat qilishadi. Diagnostikada glukozaning och qoringa miqdori, OGTT (glyukoza yuklama testi) va glikozillangan gemoglobin (HbA1c) tahlili qo'llaniladi. Davolash esa parhez, jismoniy faollik, metformin va insulin preparatlari orqali amalga oshiriladi.

Surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SO'OKK) SO'OKK — bu o'pkaning obstruktiv kasalligi bo'lib, uzoq davom etadigan yo'tal, nafas qisilishi va balg'am ajralishi bilan namoyon bo'ladi. Asosiy sababchi omil — chekish, shuningdek, ekologik ifloslanish va mehnat faoliyatiga bog'liq zararli moddalar. Tashxis qo'yishda spirometriya, rentgen va KT tekshiruvlari muhim. Davolashda bronxolitik inhalatorlar, kortikosteroidlar va kislorod terapiyasi ishlatiladi. Kasallikning oldini olish uchun chekishni tashlash va havoni toza saqlash muhim hisoblanadi.

Gepatik kasalliklar (jigar kasalliklari) Jigar kasalliklari, xususan, virusli gepatitlar (A, B, C), alkogolli jigar kasalligi va jigar sirrozi keng tarqalgan. Gepatit B va C viruslari parenteral yo'l bilan yuqadi va jigar to'qimasida yallig'lanish, fibroz va keyinchalik sirrozga olib keladi. Diagnostika uchun virusologik testlar (HBsAg,

HCV RNA), jigar funksional testlari va ultratovush tekshiruvi asosiy hisoblanadi. Gepatit B uchun antiviral preparatlar (entekavir, tenofovir), hepatit C uchun esa DAA (direct-acting antivirals) preparatlari qo'llaniladi. Sirroz holatida esa transplantatsiyagacha bo'lgan davo usullari tanlanadi.

Buyrak kasalliklari.Buyraklar bilan bog'liq kasalliklar, ayniqsa surunkali buyrak yetishmovchiligi (SBY) oxirgi yillarda jiddiy muammoga aylangan. Diabet va arterial gipertoniya SBYning asosiy sabablaridan hisoblanadi. Klinik jihatdan bemorlarda shish, arterial bosimning ortishi, kam siyish va umumiy holsizlik kuzatiladi.Diagnostikada GFR (glomerulyar filtrlash tezligi), kreatinin va siydik tahlili muhim. Davolash esa dori-darmonlar bilan qon bosimini boshqarish, gemodializ yoki buyrak transplantatsiyasini o'z ichiga oladi.

Ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari.Ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari ichida gastrit, me'da yarasi, refluks ezofagit, surunkali pankreatit va jigar-otkazuv tizimi muammolari keng tarqalgan. Ularning paydo bo'lishiga noto'g'ri ovqatlanish, stress, Helicobacter pylori infeksiyasi, ba'zi dori vositalari (masalan, NSAIDlar) va spirtli ichimliklar iste'moli sabab bo'ladi.Gastrit va yara kasalligi ko'pincha epigastral sohada og'riq, ko'ngil aynishi va ishtaha yo'qolishi bilan namoyon bo'ladi. Tashxis qo'yishda endoskopiya, UTT, H. pylori uchun nafas testi yoki serologik testlar ishlatiladi. Davolashda esa antatsidlar, proton pompasi inhibitörlari (omeprazol, pantoprazol), H. pylori eradikatsiyasi va parhez tavsiya etiladi.Surunkali pankreatit esa o'tkir og'riq, ovqat hazm bo'lmasligi va vazn yo'qotilishi bilan kechadi. Uning asosiy sabablaridan biri — uzoq muddatli spirtli ichimliklar iste'molidir. Davolashda fermentlar, og'riqni kamaytiruvchi vositalar va ovqatlanish rejimi muhim ahamiyatga ega.

Endokrin tizim kasalliklari.Endokrin tizim kasalliklari organizmdagi gormonal muvozanatning buzilishi bilan bog'liq. Ular ichida qalqonsimon bez (gipotiroidizm, gipertiroidizm), buyrak usti bezlari, gipofiz va jinsiy bezlar faoliyatidagi buzilishlar ko'p uchraydi. Ayniqsa, qalqonsimon bez kasalliklari ayollar orasida keng tarqalgan bo'lib, metabolizmning buzilishiga olib keladi.Gipotiroidizmda umumiy sustlik, sovuqsevarlik, terining qurishi va yurak urish

tezligining kamayishi kuzatiladi. Tashxis qo'yishda TSH, T3, T4 gormonlari aniqlanadi. Davolashda levotiroksin preparati ishlatiladi. Aksincha, gipertiroidizm da esa yurak tez uradi, ozish, giperaktivlik, titroq holatlari kuzatiladi. Bu holatda propiltiourasil, metimazol va radioaktiv yod terapiyasi qo'llaniladi. Endokrin kasalliklarning erta tashxisi va kompleks yondashuv asosida davolash ularning og'ir asoratlarning oldini olishda muhim hisoblanadi.

Yuqorida ko'rib chiqilgan ichki kasalliklar — yurak-qon tomir, qandli diabet, o'pka, jigar, buyrak, ovqat hazm qilish va endokrin tizim kasalliklari — bugungi kunda nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda keng tarqalgan va sog'liqni saqlash tizimining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Maqola tahlillaridan quyidagi muhim natijalar ajralib chiqadi:

1. **Ichki kasalliklar surunkali kechishi bilan ajralib turadi** va vaqtida tashxis qo'yilmasa, hayot uchun xavfli bo'lgan asoratlarga olib keladi (masalan, yurak infarkti, insult, buyrak yetishmovchiligi, jigar sirrozi).
2. **Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari va qandli diabet** kasallanish va o'lim statistikalarida yetakchi o'rinda turadi. Bu esa profilaktik choralarni kuchaytirish va aholining sog'lom turmush tarziga o'tishini rag'batlantirish zarurligini ko'rsatadi.
3. **SO'OKK va gepatitlar ekologik muhit** va yashash sharoitlariga kuchli bog'liq bo'lib, ularni nazorat qilish uchun davlat miqyosida salomatlik dasturlarini kuchaytirish lozim.
4. **Tashxis qo'yishning zamonaviy usullari** (masalan, EKG, spirometriya, endoskopiya, laborator tahlillar) orqali kasalliklarni erta aniqlash imkoniyati mavjud, biroq ularning barcha tibbiyot muassasalarida to'liq joriy etilishi hali ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda.
5. **Dori vositalari va zamonaviy davolash protokollari mavjud**, lekin ayrim hollarda ularning narxi, mavjudligi yoki bemorlarning bilim darajasi yetishmasligi davolanishda muammolar tug'diradi.

Ushbu natijalar ichki kasalliklar bo'yicha kompleks yondashuvni, profilaktik sog'lomlashtirish dasturlarini kuchaytirish, shuningdek, sog'liqni saqlash tizimini raqamlashtirish va innovatsion uslublarni joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa va takliflar

- Ichki kasalliklar bugungi kunda inson salomatligiga tahdid solayotgan asosiy xastaliklar sirasiga kiradi. Maqola davomida yurak-qon tomir tizimi, qandli diabet, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, jigar, buyrak, ovqat hazm qilish va endokrin tizim kasalliklari chuqur tahlil qilindi. Bu kasalliklarning tarqalish omillari, diagnostika va zamonaviy davolash usullari ko'rib chiqildi.

- Ushbu tahlillar asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

- Ichki kasalliklar erta tashxis va to'g'ri davolash orqali nazoratga olinishi mumkin, biroq ko'plab holatlarda kech aniqlanish va noto'g'ri yondashuv asoratlarni kuchaytiradi.

- Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, aholi orasida tibbiy savodxonlikni oshirish va muntazam tibbiy ko'riklarni tashkil etish eng samarali profilaktik choradir.

- Har bir bemorga individual yondashuv, zamonaviy diagnostik vositalar va ilg'or davolash protokollari asosida xizmat ko'rsatish ichki kasalliklarning oldini olish va ularni samarali davolashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Takliflar:

- **Aholi orasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish** bo'yicha keng ko'lamli targ'ibot ishlari olib borilishi kerak (ovqatlanish madaniyati, jismoniy faollik, chekish va alkogol iste'molining oldini olish).

- **Birlamchi tibbiy yordam tizimini kuchaytirish**, ayniqsa, qishloq joylarda profilaktik tekshiruvlarni joriy qilish zarur.

- **Tibbiy xodimlar malakasini oshirish**, ular uchun ichki kasalliklar bo'yicha doimiy o'quv-treninglar tashkil etish.

- **Ilmiy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlarni ko'paytirish**, ichki kasalliklar bo'yicha milliy monitoring tizimini yaratish.

- **Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish** — telemeditsina, sun'iy intellekt asosidagi diagnostika, elektron sog'liq pasportlari kabi vositalarni rivojlantirish.
- Yuqoridagi takliflar tibbiyot sohasida ichki kasalliklar bo'yicha amaliy choralarni kuchaytirishga xizmat qiladi hamda ushbu yo'nalishda ilmiy va amaliy rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. HARRISON'S PRINCIPLES OF INTERNAL MEDICINE. 20TH EDITION. MCGRAW-HILL EDUCATION, 2018.
2. KASABOV, R. A., & RAKHIMOV, A. A. "ICHKI KASALLIKLAR" (O'QUV QO'LLANMA). TOSHKENT: O'ZBEKISTON TIBBIYOT NASHRIYOTI, 2020.
3. WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO). "NONCOMMUNICABLE DISEASES." 2023. [HTTPS://WWW.WHO.INT/NEWS-ROOM/FACT-SHEETS/DETAIL/NONCOMMUNICABLE-DISEASES](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases)
4. NATIONAL INSTITUTE OF DIABETES AND DIGESTIVE AND KIDNEY DISEASES (NIDDK). "CHRONIC DISEASES." 2022.
5. GLOBAL BURDEN OF DISEASE STUDY (GBD) 2019. THE LANCET, 2020.
6. GUYTON A.C., HALL J.E. "TEXTBOOK OF MEDICAL PHYSIOLOGY." 14TH EDITION. ELSEVIER, 2020.
7. QODIROV, U. B. "ICHKI KASALLIKLAR DIAGNOSTIKASI VA DAVOSI." TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI, 2019.
8. AMERICAN DIABETES ASSOCIATION (ADA). "STANDARDS OF MEDICAL CARE IN DIABETES – 2023." DIABETES CARE, 2023.
9. EUROPEAN SOCIETY OF CARDIOLOGY (ESC) GUIDELINES. "CARDIOVASCULAR DISEASE PREVENTION IN CLINICAL PRACTICE." 2021.
10. UPTODATE — INTERNAL MEDICINE RESOURCES. WWW.UPTODATE.COM

11. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI: ICHKI KASALLIKLAR BO‘YICHA MILLIY YO‘RIQNOMALAR (2020–2024 YILLAR).
12. TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI – "ICHKI KASALLIKLAR PROPEDEVTIKASI" O‘QUV QO‘LLANMASI (MUALLIFLAR: T.A. G‘ANIYEV VA BOSHQALAR).
13. RESPUBLIKA IXTISOSLASHTIRILGAN ILMIY-AMALIY TIBBIYOT MARKAZLARINING KLINIK TAVSIYALARI (HAR BIR YO‘NALISH BO‘YICHA).